

tööd, on kandnud ka mitmesuguste ühiskondlike ülesannete koormat. Alguses olid tema hooleks söötmissõpetuse praktikumid, eriti söötade keemilise analüüsi osa, milleks teda paralleelselt kulgenud teadustöö oli hästi välja koolitanud. Hiljem tuli lisaks ka loenguline töö. Ta on õpetanud loomakasvatust majandus- ja põllumajanduse mehhaniseerimise teaduskonna üliõpilastele. Ka vastavate erialade kaugõppeüliõpilased on Viivi Sikkult koolitust saanud.

Viivi Sikk on juhendanud üliõpilaste teaduslikke töid ning õppetöö latusamaks muutmiseks avaldanud trükis mitmeid õppevahendeid, millest väga vajalikuks on osutunud *Zoanalüüsi praktikum* (1989).

Tõhus on olnud V. Siku teadustöö, mille põhiosa on avalikkuse ette tulnud paraku küll kaasautorluse sildi all. Paljudel juhtudel tähendab tema kaasautorlus "musta töö" tegemist, s.o. keemilisi analüüse või ulatuslikke arvutusi. V. Siku iseseisvatest töödest tuleb ära märkida kandidaadiväitekirja teemal *Söötade fosforisisaldusest ja veiste fosforitarbe rahuldamisest Kagu-Eesti mõnedes majandites*.

EPMÜ Loomakasvatusteaduste instituudi söötmissõpetuse osakonna pere õnnitlevad juubilari ja soovivad, et jätkugu tal ikka nooruslikku energiat ning jõudu üliõpilaste õpetamiseks ja teaduslikuks tööks.

S. Tõlp

MÄLESTUSPÄEVAD

AIN-ILMAR LEESMENT – *in memoriam*

Ootamatult viis saatuse iroonia meie seast 8. veebruaril 1996 ära tulihingelise eesti maakarja aretaja Lanksaare suurtalu peremehe õp. agr. Ain-Ilmar Leesmendi.

Lahkunu elutee oli käänakuterohke. Ta sündis 22. detsembril 1921

Pärnumaal Tali vallas Lanksaarel. Isa Karl oli ettevõtlik põllumees, kes lisaks talu kordaseadmisele ka pojad – neid oli ühtekokku viis – ära koolitas. Ema Emma (neiuna Mälberg) koolitas end Soomes kodumajanduse asjatundjaks ja töötas enne abiellumist Põhja-Liivimaa Põllumeeste Keskseksi instruktorina, olles esimene taoline ametimees kogu tollases Eesti- ja Liivimaal.

Alghariduse sai Ain Jäärja algkoolist, seejärel õppis Pärnu Poeglaste Gümnaasiumis ja Väandra Keskkoolis. Viimase lõpetas ta 1941. aastal ja astus seejärel (1942) Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonda. Üsna pea aga õpingud katkesid, tuli sõdurimunder selga tõmmata ja hakata Narva all rebenenud rinnet koos hoidma. Õnneks pääses ta sellest möllust eluga ja üsna pea – küll läbi rohkete katsumuste – oli ta uuesti ülikoolis. Diplomini jõudis ta 1949. aastal. Seejärel töötas zootehnikuna Kostivere (1949...1950), Niinja (1950...1953) ja Sootaga (1953...1957) sovhoosis. Ajavahemikus 1957...1960 oli Ain EPA-s aspirantuuris, kuid siis (1961) tuli paras juhus ja ta asus tõuaretuszootehnikuna tööle Pärnu rajoonis. Ajavahemikus 1973...1989 töötas ta Pärnus Eesti Mustakirju Karja Tõulava zootehnikuna, võttes oma hoole alla ka eesti maakarjaga tehtava tõuaretustöö. Eesti iseseisvumisega avanes Ainil võimalus ka eesti maakari iseseisvaks kuulutada, tema eestvedamisel taastati 1989. aastal Eesti Maakarja Kasvatajate Selts. Seltsi asjaajajana töötas ta kuni 1995. aastani, viimastel aastatel küll talutöö kõrvalt.

Karjaaretuse pisik oli Ainile verre pugunud veel enne koolipoisiks saamist ja sinna jäi see kogu eluks. Oma lähemas tutvusringkonnas ei tea ma kedagi teist, kes oleks oma ihu ja hinge nii suurel määral loomadega (konkreetsemalt: eesti

maakarjaga) sidunud kui Ain. Tänu temale, Pärivere sovhoosi omaaegsele direktorile Mihkel Kallastele ning mõnele talupidajale-entusiastile ei ole eesti maakari kadunud, kuigi üksnes piima-plaani täitmist tagaajanud loomakasvatuse administraatorid olid valmis sellest tõust lahti ütlema.

Saanud Lanksaare peremeheks oli Aini esimeseks mureks maakari selle talu lauta tagasi tuua. Et kunagine Lanksaare kari paigutati talu võõrandamise järel Pärivere sovhoosi, tuli hakata siit lehma (küll kunagiste Lanksaare omade õigusjärglasi) koju kutsuma. Aga nii nagu nende praeguste seadustega ikka, ei antud talle tagasi kogu võõrandatud vara, vaid pisku, tuli leppida 19 lehmaga. Kuid üsna ruttu jõudis peremees neist välja kasvatada 35-lehmalise lüpsikarja ja järgnev eesmärk – 50 lehma, ei paistnud kaugel olevat.

Kuigi Ain puhkab nüüd Saarde surnuaial, ei jää tema plaanid teostamata. Abikaasa, tütreid ja lapselapsed veavad nii Lanksaares kui Eesti Maakarja Kasvatajate Seltsis Aini koormat edasi ja ikka edukalt. Vabariigi loomakasvatajatel on jäänud aga A.-I. Leesmendist unustamatu mälestus. Tema mälestust jääb edasi kandma ka kogu eesti maakari.

Ü. OII

HANS LEESMENT – *in memoriam*

Malmös suri 14. märtsil s.a. dr. agr. Hans Leesment, Ain Leesmendi vend. Ta oli sündinud Lanksaares 23. augustil 1915. Pärast Pärnu Poeglaste Gümnaasiumi lõpetamist õppis ta ühe aasta Olustvere Põllutöökeskkoolis. 1936. aasta sügisel astus Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonda, mille loengukursuse jõudis 1941. aasta kevadeks lõpetada. Tööle asus piimanduse erialal, kuid juba 1942. a. asus kodutallu peremeheks. 1944. a. veebruarist sügiseni võitles piirikaitserügemendis. Punaarmee tulekul põgenes Rootsi. Kuna tollal puudus Rootsi põllumajandusülikoolis piimanduse õppetool, Tartus oli see aga prof. M. Järviku juhtimisel kõrgetasemeline, polnud H. Leesmendil töökoha saamisega erilisi raskusi. Ta sai esialgu Stockholmi ülikooli assistendiks, seejärel töötas

Alnarpis asuvas Riigi Meiereide Õppe- ja Katseasutuses esimese assistendina piimabakterioloogia alal. 1956. a. kaitses piimanduslase doktoritöö Kieli ülikoolis. Nüüd tõusis ta uurimisosakonna juhatajaks Rootsi Meiereide Keskliidu Malmö laboratooriumis. Tema kitsam eriala oli piima mikrobioloogia, sel alal on ta avaldanud mitmeid tõhusaid teadustöid.

Hans Leesment oli abielus prof. Kaarel Liidaku tütre Leidaga, kellest on saanud laialdaselt tuntud võimlejate trupi *Malmö tütreid* juht. Ka Hans Leesment oli jõukohaselt selle trupi administratsiooni tööde ja asjaajamiste juures. Teda jäid nüüd peale abikaasa, tütarde ja vendade perede leinama ka *Malmö tütreid*, paljud sõbrad, endised töökaaslased ja *Korp! Frat Estica*, kuhu ta akadeemiliselt kuulus.

A. Mark

ANTS KÄSPRE – 100

Eesti Vabariigis tuntud põllumajandusteadlane Ants Käspre (1936. aastani Käsebier) sündis Viljandimaal Vastemõisa vallas, Kaansoos väikepõllupidajate pojana 26. aprillil 1896. Alghariduse sai ta kohalikus valla- ja Vana-Vändra kihelkonnakoolis. Vanemate tagasihoidlik majanduslik olukord ei võimaldanud noormehel jätkata õpinguid, tuli asuda tööle isegi võõras majapidamises, jätkates edasiõppimist kodusel teel.

Alles 1918. aasta sügisel õnnestus Ants Käsprel jätkata õpinguid Tartu Kommertsreaalkoolis. Kuid peatselt puhkes Vabadussõda ja ta läks vabatahtlikult sõjaväkke. Põhjaliku iseseisva õppimise tulemusena sooritas ta 1919. aasta kevadel eksternina keskkooli lõpueksamid Tartu Õpetajate Seminari juures ja astus seejärel Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonda (1919. aasta teisel semestril).

Ülikoolis õppimise aeg kujunes aga pikaks (lõpetas 1928. aastal), sest ta pidi teenima endale ülalpidamist. Nii töötas ta tunniandjana ja õpetajana, oli isegi Tartu Linna Õhtugümnaasiumi juhataja (1919...1922). Aastatel 1922...1929 töötas A. Käspre Tartu Ülikooli Taimehaigustekatsejaamas abijõuna, assistendina ja juhataja abina.

Ülikoolis õppimise ja töötamise ajal osales A. Käspre, kellest oli kujunenud hea kirjamees, põllumehe käsiraamatute käsikirjade ettevalmistamises.

Ta oli *Põllumehe Käsiraamatu* kolme esimese osa toimetaja ja kaasautor. Need osad

olid: I – *Üldine taimekasvatuse* (1926), II – *Eri-taimekasvatuse* (1928), III – *Aia-töö õpetus* (1930).

Aastatel 1929...1940 töötas A. Käspre Kuusikul asuva Riigi Põllutöö-katsejaama juhatajana (1929...1934) ja juhataja abina (1934...1940), olles mõnda aega ka õpetajaks sealses kontrollassistendite koolis. Katsejaam nimetati 1938. aastal Riigi Põllumajandusliku Uurimis- ja Katseinstituudiks.

1935. aastal tunnustati A. Käspre Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna õppenõukogu poolt *magister agronomiae* kraadi vääriliseks taimekaitse erialal. Tema magistritöö teemaks oli: *Põldsinep ja selle tõrje, eriti otstarbekohase maaharimise abil*.

Kuusikul katsejaama juhtimistegevuse kõrval kujunes A. Käspre põllumajandusalane teadustöö väga laiaulatuslikuks. Katsejaam uuris põllumajandusprobleeme Põhja-Eesti mullastiku- ja ilmastikutingimustes. Loetleme nendest mõned: maaharimine, külvitööd ja põllukultuuride eest hoolitsemine, sordivõrdluskatsed, väetamine, inimtöö taime- ja loomakasvatuse, põllutööriistad ja -masinad, silokultuurid ja sileerimine; veisekasvatuse valdkonnas – vasikate jootmisskeemid, kunstlik seemendus, veiste soohaigus, kahe- või kolmekordne lüps, piimaveo korraldamine jms.

A. Käspre avaldas Kuusikul oleva katsejaama kui terviku ja oma teadustööd ajakirjas *Agronomia*, igal aastal 3...5 tööd, kuid 1940. aastal on ilmunud koguni 20 tööd. Viimaste sisult nende laiahaardelisust näitavad kirjutised: söödajuurvilja kasutamise tehnoloogiast, põllutöö riistade-masinate proovitöödest, piimaveo ümberkorraldamisest, korrastatud talu siseteedest. Uudiskultuuridest on A. Käsprele huvi pakkunud valge mesikas. Murettekitav oli talle umbrohtudest põldsinep ja tõlkjas.

A. Käspre avaldas rohkesti kirjatöid ka teistes põllumajandusajakirjades, ka eriväljaannetes. Oma kutsealaste teadmiste täiendamiseks tutvus A. Käspre Skandinaaviamaade katseasjandusega, viibides Rootsis, Norras ja Taanis. Pike-malt viibis ta Rootsis Svalöfi Sordikasvanduses ja Jönköpingi Sookatsejaamas.

A. Käspre oli aktiivselt tegev Agronomide Kojas, olles selle nõukogu liige ja distsiplinaar-kohtu esimees ning alates jaanuarist 1940. a. Kojas esimees. Ta oli ka Põllumajandusliku Uurimise ja Katseasjanduse Komitee liige, osaledes eriteadlasena taimekasvatuse ning ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise sektiioonides. Veel oli ta Eesti Agronomide Seltsi juhatuse liige ja ajakirja *Agronomia* toimkonna liige. APS-i eluagene liige

A. Käspre tööle tuli järsk lõpp esimesel nõukogude aastal. Ta vahistati ja teda koos N. Ruubeliga süüdistati selles, et nad on raadio teel teatanud Soome Nõukogude pommituslennukite startimisest Kuusiku lennuväljalt (Soomes käis siis talvesõda). A. Käspre hukkus vangilaagris.

M. Karelson

CERELIUS RUUS – 90

*On tee, mis tagasi ei vii –
hall aja raudne rada...*

/K. Kangur/

Toonela teedele lahkus Cerelius Ruus juba rohkem kui parkümmend aastat tagasi, kuid ta pole lahkunud oma kunagiste kaastöötajate meelest ega mõtetest. Igal aastal esimeste maasikate valmimise ajal tunnetame tema puuduolekut eriti teravalt. Sündinud Tallinnas 29. juunil 1906, tavatses ta seda päeva igal aastal tähistada ühise maasikasöömisega ja mõnusa vestlusringiga. Professor Ruus polnud ülemus, vaid mõttekaaslane ja heatahtlik ideede generaator. Oma teadustöös täpne, katsete meetodika osas nõudlik, distsiplineeris ta kolleege juba oma olekuga. Tema eluteegi oli lihtne ja sirgjooneline – tüüpiline teadlase ja pedagoogi elutee: 1928 Viljandi Linna Gümnaasiumi lõpetamine, 1935 Tartu Ülikooli põllumajandusteaduskonna lõpetamine, 1935 töö karjakontrollassistendina Jõelähtmel ja Jäleveres, 1935 teadusliku uurimistöo algus Tartu Ülikooli Väikelooma- ja Linnukasvatuse katsejaama assistendina, 1944 TRÜ väikeloomakasvatuse kateedri dotsent, 1951 EPA eriloomakasvatuse kateedri dotsent, 1958...1974 – sama kateedri juhataja, 1966. aastast professor.

Teadustöös oli C. Ruus edukas. 1941. a. kaitses ta magistritööd *Valguse, vanuse ja teiste vähetuntud faktorite mõju kanade munatoodangule* ja 1963. a. doktoridissertatsiooni *Haned sigimisbioloogia ja lihajõudluse uurimusi nende produktiivsuse tõstmiseks*. Magistrikraad atesteeriti 1947. a. põllumajanduskandidaadi kraadiks. Prof. Ruusi uurimistemaatika haaras põhiliselt veelindude käitumist ja sigimist, terve rida uurimusi on pühendatud ka lindude söötmisele (teadustöid kokku 105). C. Ruus ei hoolinud standardsusest ja küllap seetõttu saigi temast esimene põllumajandusele perspektiivsete linnuliikide uurija Eestis. Ta uuris pärilkanu, jaapani põldvutte, kalkuneid, sai ka kana ja pärilkanu hübriide. C. Ruusi juhendamisel valmisid

E. Meisneri (kanakasvatus), H. Tiku (kalkunikasvatus), A. Turbi (broilerite söötmine), I. Mändmetsa (kukkede suguline käitumine) ja O. Paesalu (lindude kunstlik seemendamise) kandidaaditööd.

Pedagoogina oli professor Ruus üliõpilaste poolt armastatud. Kõrvale ei jäänud ta ka õpikute koostamisest. Nii pärinevad tema sulest hanekasvatuse osa *Linnukasvatava käsiraamatus* (1964) ja linnu- ning lambakasvatuse osa *Loomakasvatuse alustes* (1974). C. Ruusilt on saanud oma teadmised kõik praeguse vabariigi vanemad linnukasvatusspetsialistid ning neile ta oli ning on eesti linnukasvatuse *grand old man*.

Prof. C. Ruusi viis raske haigus ja operatsioon manalasse 23. jaanuaril 1974, tema põrm on sängitatud maamulda Tartus Raadi kalmistul.

V. Tikk

OSVALD HALLIK – 90

Eesti happeliste muldade lupjamise alase teadus- ja organiseerimistöega suure tunnustuse pälvinud Osvald Hallik (29.06.1906...3.12.1964) sündis Alatskivi lähedal Kokora vallas Torila külas talupidajate perekonnas. Ta lõpetas Tartu Ülikooli 1930. aastal keemia erialal ja asus assistendina tööle ülikooli põllumajandusteaduskonda prof. A. Nõmmiku juurde assistendina. 1932. a. sai ta keemiamagistriks ja asus järgmisel aastal töö kõrvalt õppima ülikooli põllumajandusteaduskonnas agronoomiat. Põllumajandusteaduskonna lõpetas 1939. aastal.

Olles hariduselt nii keemik kui ka agronoom ja omades suurt tööindu ning head organeerimisvõimet, asus O. Hallik selgitama põllumuldade happesust Eestis ja nende lupjamise vajalikkust. Aastail 1939 ja 1940 kogus ta Valgamaalt süsteemipäraselt kokku 1582 mullaproovi, millest määras pH ja selgitas lubjatarbe. Töö eest *Mulla lubjaseisund Valgamaal* omistati talle 1941. aastal agronoomiamagistri kraad. Selle uurimistöökäigus avastas O. Hallik, et Eestiski leidub lupjamist vajavaid muldi: tervelt 75,3 %-l Valgamaa põllumuldadest oli pH_{KCl} alla 5,6. Valgamaale rajatud lupjamiskatsed aga hävisid alanud sõja tõttu ja nende korraldamisele sai O. Hallik taas asuda alles pärast sõja lõppu.

Alates 1944. a. sügisest langes O. Hallikule osaks väga suur töökoormus, sealhulgas vastutusrikas administratiivne töö. Ta oli mullateaduse ja agrokeemia kateedri juhataja (1944...1964) TRÜ-s ja hiljem EPA-s, põllumajandusteaduskonna dekaan (1944...1949), aastatel

1947...1952 ka Eesti TA Põllumajanduse (alates 1949 Taimekasvatuse) Instituudi direktori ase-täitja teadusalal ja Tartu filiaali juhataja, 1955...1958 EPA teadusproktor.

O. Hallik luges üliõpilastele agrokeemia kursust, sõjajärgsel perioodil ka mullateadust. Tema juhendamisel hakati koostama mullateaduse, samuti agrokeemia kursusetöid. O. Hallik on kirjutanud mitu õpperaamatut.

O. Halliku teadustöö kulges väga jõudsalt ja põllumajanduse vajadusest lähtuvalt. Juba 1947. a. kaitses ta doktoritöö teemal *Lõuna-Eesti põllumuldade lubjasus ja kohalike magevee-lubisetete tähtsus selle reguleerimisel*. 1950. a. ilmus tema sulest kogu Eesti põllumuldade happesust ja selle neutraliseerimist käsitlev raamat. Ta koostas ka Eesti põllumuldade reaktsioonikaardi mõõdus 1:400 000. Kui tema katsetes selgus, et põlevkivituhk on nõrglubjast ja järvelubjast veelgi efektiivsem lubiväetis, siis suunas ta oma energia peamiselt põlevkivituha kasutamisele happeliste muldade lupjamisel. Sellel tööl olid suurepärased tulemused.

Ta uuris ka mitmeid väetusküsimusi. Kui 1950-ndatel aastatel hakati riiklikult juurutama akadeemik Lössenko väetussoovitusi, korraldas O. Hallik kontrollkatseid ja andis katseandmetele tuginedes juba mõne aasta pärast veneva vastulöögi väärade soovitude juurutamisele.

O. Halliku trükis avaldatud tööde arv ulatub üle 200 ja nende üldmaht on ligemale 200 autori-poognat.

O. Hallikul oli samuti väga kaalukaid ühiskondlikke ülesandeid nii Eesti kui ka Nõukogude Liidu mastaabis. Teenete eest anti talle 1948. aastal vabariiklik preemia, 1956. a. üleliidulise põllumajandusnäituse väike kuldmedal, 1957. a. Eesti NSV teenelise teadlase aunimetus, 1958. a. Lenini orden. 1952. aastast oli ta professor, 1956. aastast Üleliidulise Lenini-nimelise Põllumajandusteaduste Akadeemia korrespondentliige.

O. Halliku põrm puhkab Tartus Raadi kalmistul. Tema mälestuseks on paigaldatud memoriaaltahvel põllumajandusülikooli aula seinale (1956) ja tema sünnikodu õuele toodud kivile (1986).

E. Turbas